

Плис Наталія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
Юридичного факультету
Національного авіаційного університету,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Троцюк Ніна Валеріївна,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Юридичного факультету
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук, доцент,

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сурогатне материнство є актуальною темою, з огляду на зростання безпліддя, зміни сімейних цінностей та розвиток репродуктивних технологій. Дана тема вивчається в різних навчальних дисциплінах: медики досліджують його медичні та психологічні аспекти, юристи аналізують правові питання, а соціологи – соціальні наслідки.

Загалом сурогатне материнство – це один з видів екстракорпорального запліднення, коли у біологічній матері немає можливості виносити вагітність через стан здоров'я. Існує два види сурогатного материнства: генетичне сурогатне материнство (сурогатна мати надає свою яйцеклітину) та гестаційне (ембріон переноситься в матку сурогатної матері без її генетичного зв'язку). У залежності від того, чи отримує сурогатна матір винагороду, сурогатне материнство поділяється на комерційне та альтруїстичне.

Варто зазначити, що правове регулювання сурогатного материнства здійснюється на основі різних законодавчих та підзаконних актів, але якщо звернутися до Сімейного кодексу України, а саме ст. 123 «Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій», то можна зрозуміти, що дана норма визначає лише порядок встановлення походження дитини, яка народилася в результаті трьох різновидів репродуктивних технологій: штучного запліднення, сурогатного материнства та імплантації ембріона [1]. Такий вид медичної допомоги регулюється також ст. 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я [2], згідно з якою кожна дієздатна жінка має право на застосування штучного запліднення та імплантацію ембріона. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій закладами охорони здоров'я визначений окремим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [3].

Основними проблемами правового регулювання сурогатного материнства в Україні на нашу думку є:

1) відсутність спеціального закону, що регулював би усі аспекти сурогатного материнства;

2) невизначеність правового статусу учасників програми сурогатного материнства;

3) відсутність чітких вимог до змісту та форми договору сурогатного материнства;

4) відсутність механізму контролю за діяльністю закладів охорони здоров'я та установ у сфері сурогатного материнства.

Вважаємо, що відсутність комплексної законодавчої бази для регулювання процедур правового захисту програм сурогатного материнства, а також невизначеність правового статусу учасників даної програми може мати наступні негативні наслідки:

- сурогатна мати не дотримуватиметься правил або ігноруватиме згоду біологічних батьків (непрофесійне складання договору, що призводить до нехтування умовами його виконання або негативних наслідків, оскільки не всі пункти є передбачуваними);

- вірогідність відмови від передачі дитини біологічним батькам протягом чітко визначеного терміну після народження (обман сурогатної матері, яка психологічно не бажає передавати дитину комусь іншому);

- можливість відмови «біологічних батьків» від новонародженого або відмова від оплати праці сурогатної матері (відповідальність сторін не передбачена договором або взагалі відсутня, обов'язкове страхування ризиків та можливих надзвичайних ситуацій не передбачено) [4, с. 150].

Важливим аспектом у регулюванні даного питання є також договір про сурогатне материнство, який укладається між сурогатною матір'ю та потенційними батьками (замовниками) та зосереджений на наданні сурогатною матір'ю послуг із виношування та народження дитини для замовників. У договорі визначаються сторони (сурогатна мати, генетичні батьки, медичний заклад), права та обов'язки (відповідальність сурогатної матері за виношування та передання дитини, а замовників - оплата та страхування), умови компенсації (розмір і порядок виплат, покриття медичних витрат) та гарантії (стан здоров'я сторін, юридичне підтвердження батьківства). Зауважимо, що Сімейний кодекс України у питаннях штучного запліднення за допомогою сучасних репродуктивних технологій не захищає інтереси біологічної матері, а ставить на перше місце умови договору, який був укладений між сурогатною матір'ю та подружжям. Сам момент укладення договору є суттєвим у цих правовідносинах. При розробці проекту договору сурогатного материнства сторонам слід відповідально поставитись до формулювання його істотних та випадкових умов, адже чинне законодавство України не містить вимог до змісту даного договору.

Незважаючи на визначені положення, правове регулювання сурогатного материнства на сьогоднішній день має низку проблем, зокрема, відсутність чітких законодавчих норм призводить до правової невизначеності, складнощів у забезпеченні рівного захисту прав сурогатної матері, батьків та дитини, ризиків перетворення сурогатного материнства на комерційну діяльність із можливими проявами експлуатації жінок, етичних дилем, обумовлених моральними й культурними особливостями. Для забезпечення прозорості та справедливості у

цій сфері все ж таки необхідне комплексне врегулювання всіх цих аспектів [5, с. 56-57].

На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що сучасний стан правового регулювання сурогатного материнства характеризується фрагментарністю та недостатньою систематизацією нормативно-правової бази. Незважаючи на те, що Україна є одним із світових центрів сурогатного материнства, відсутність спеціального законодавства створює значні ризики для всіх учасників цих правовідносин. Основні проблеми, виявлені в ході дослідження, стосуються, по-перше, відсутності єдиного законодавчого акту, який би комплексно регулював всі аспекти сурогатного материнства, по-друге, невизначеності правового статусу учасників програми, по-третє, недостатньої урегульованості договірних відносин, по-четверте, відсутності ефективних механізмів захисту прав дитини та неналежного державного контролю у цій сфері.

Якнайшвидшого вирішення серед вище перерахованих проблем потребує договірне регулювання відносин сурогатного материнства. Адже відсутність законодавчо закріплених вимог до форми та змісту договору створює передумови для порушення прав як сурогатної матері, так і потенційних батьків. Це може проявлятися у відмові від передачі дитини, невиконанні фінансових зобов'язань, приховуванні важливої інформації тощо.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. №14. ст. 120.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. №3. ст. 18.

3. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.

4. Литвин О. В., Грудєва К. Є. Правове регулювання сурогатного материнства: національний та міжнародний аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 148-153.

5. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства в сімейному праві України: монографія / Ю. В. Коренга - Луцьк.: Вежа друк, 2015. 188 с.

